

Mišljenje br. 2, 11. januar 1992.

Predsednik Arbitražne komisije primio je 20. novembra 1991. godine pismo kojim se predsednik konferencije za mir u Jugoslaviji lord Karington obraća komisiji za mišljenje o sledećem pitanju koje je postavila Republika Srbija:

“Da li srpsko stanovništvo iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine kao konstitutivan narod Jugoslavije uživa pravo na samoopredeljenje?”

Komisija se upoznala sa promemorijama, primedbama i dokumentima koje su im dostavile republike Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Makedonija, Crna Gora, Slovenija, Srbija, Predsedništvo SFRJ, “Skupština srpskog naroda iz Bosne i Hercegovine”.

1. Komisija smatra da u trenutnoj fazi razvoja međunarodno pravo ne precizira sve posledice prava na samoopredeljenje.

Ipak je utvrđeno da, ma kakve bile okolnosti, pravo na samoopredeljenje ne može dovesti do izmena granica koje postoje u trenutku nezavisnosti (uti possidetis juris), osim u slučaju da se zainteresovane države suprotno dogovore.

2. Ukoliko u okviru jedne države postoji jedna ili više konstitutivnih grupa, jedna ili više etničkih, verskih, jezičkih zajednica, ove grupe imaju, u skladu sa međunarodnim pravom, pravo na priznavanje njihovog identiteta.

Kako je Komisija istakla u svom mišljenju br. 1. od 29. novembra 1991. godine, koje je objavljeno 7. decembra, u skladu sa normama koje sada predstavljaju imperativne opšteg međunarodnog prava, države su dužne da obezbede poštovanje prava manjina. Ovaj zahtev se postavlja svim republikama u odnosu na manjine koje su ustanovljene na njihovim teritorijama. Stoga, srpsko stanovništvo iz Bosne i Hercegovine i Hrvatske treba da uživa sva prava koja su prema važećim međunarodnim konvencijama priznata manjinama. Kao i nacionalne međunarodne garancije u skladu sa načelima međunarodnog prava i odredbama poglavlja II nacrta konvencije usvojene 4. novembra 1991. koju su prihvatile ove republike.

3. Osim toga, član 1. oba međunarodna sporazuma koja se odnose na prava čoveka iz 1966. godine, utvrđuje da je pravo na samoopredeljenje načelo kojim se štite prava čoveka. Na osnovu tog prava svako ljudsko biće može da zahteva da izrazi svoju pripadnost etničkoj, verskoj ili jezičkoj zajednici po svom izboru.

Po mišljenju Komisije, jedna od posledica tog načela mogla bi da bude da — na osnovu sporazuma između republika — pripadnicima srpskog stanovništva u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj, ukoliko to žele, može da bude priznata nacionalnost po njihovom izboru sa svim pravima i svim obavezama koje iz toga proističu kada je reč o svim zainteresovanim državama.

4. Shodno tome, Arbitražna komisija smatra:

— Da srpsko stanovništvo u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj ima pravo da uživa sva prava priznata manjinama i etničkim grupama međunarodnim pravom i odredbama Nacrta konvencije konferencije za mir u Jugoslaviji od 4. novembra 1991. godine na čije su se sprovođenje obavezale republike Bosna i Hercegovina i Hrvatska.

— Da te republike moraju da obezbede pripadnicima tih manjina i tih etničkih grupa sva prava čoveka i osnovne slobode priznate međunarodnim pravom, uključujući i, u slučaju potrebe, pravo na nacionalno opredeljenje.

Mišljenje br. 3, 11. januar 1992.

Predsednik Arbitražne komisije primio je 20. novembra 1991. godine pismo kojim se predsednik Konferencije za mir u Jugoslaviji obraća Komisiji za mišljenje o sledećem pitanju koje je postavila Republika Srbija:

“Da li se prema međunarodnom javnom pravu unutrašnje linije razgraničenja između Hrvatske i Srbije s jedne strane i Srbije i Bosne i Hercegovine s druge strane mogu smatrati, granicama?”

Komisija se upoznala sa promemorijama, primedbama i dokumentima koje su joj uputile republike Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Makedonija, Crna Gora, Slovenija, Srbija, Predsedništvo SFRJ i “Skupština srpskog naroda Bosne i Hercegovine”

1. Komisija je u svom mišljenju br. 1. od 29. novembra 1991. godine koje je objavljeno 7. decembra konstatovala da se Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija nalazi u procesu raspadanja.

Shodno tome, uzimajući u obzir činjenicu da su republike Hrvatska i Bosna i Hercegovina, između ostalih, zatražile međunarodno priznavanje kao nezavisne države, Komisija je svesna da se odgovor na pitanje koje je postavljeno mora naći u kontekstu nejasne i nestabilne situacije i smatra da se mora zasnivati na načelima i pravilima međunarodnog javnog prava.

2. Shodno tome, mišljenje Komisije je da čim proces u SFRJ bude doveo do stvaranja jedne ili više nezavisnih država, problemi granica, naročito oni koji se tiču republika na koje se odnosi postavljeno pitanje, moraće da se reše u skladu sa sledećim kriterijumima.

Prvo — spoljne granice će morati da se poštuju u svim slučajevima, u skladu sa načelom na koje se podseća u Povelji UN, deklaracijom koja se odnosi na principe međunarodnog prava koji se tiču odnosa prijateljstva i saradnje između država, u skladu sa Poveljom UN, Rezolucija 2625 (XXV) Generalne skupštine UN i u skladu sa Završnim aktom iz Helsinkija, i kojim se inspiriše član 11. Bečke konvencije od 23. avgusta 1978. godine o sukcesiji država na planu ugovora.

Drugo — demarkacione linije između Hrvatske i Srbije ili između Srbije i Bosne i Hercegovine ili, eventualno, između drugih susednih nezavisnih država, moći će da se menjaju samo putem slobodnog i međusobnog dogovora.

Treće — ako se ne dogovori suprotno, ranije granice poprimaju karakter granica koje štiti međunarodno pravo. To je zaključak na koji navodi princip poštovanja teritorijalnog “status quo” i naročito princip: “uti possidetis juris qui”, — iako prvobitno priznat prilikom rešavanja problema dekolonizacije u Americi i Africi, predstavlja danas princip koji ima opšti karakter kako je saopštio Međunarodni sud pravde (pitanje pograničnog spora Burkina Faso — Republika Mali koje miruje od 22. decembra 1986. godine, zbornik 1986, paragraf 20, strana 565):

“Ovaj princip međutim nema karakter posebnog propisa koji je neodvojiv od sistema utvrđenog međunarodnim pravom. On predstavlja opšti princip koji je logično povezan sa pojavom sticanja nezavisnosti u kojoj se manifestuje. Njegov je očigledan cilj da se “spreči da bratoubilačke borbe dovedu u opasnost nezavisnost i stabilnost novih država...”

Ovaj princip je utoliko lakše primeniti između republika što je — na osnovu alineja 2. i 4. člana 5. Ustava SFRJ — odlučeno da se konzistentnost teritorija i republičke granice ne mogu menjati bez njihove saglasnosti.

Mišljenje br. 4, 11. januar 1992.

Pismom datiranim 20. decembra 1991. godine, upućenim predsedniku Ministarskog saveta Evropske zajednice ministar spoljnih poslova Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine zatražio je da ovu republiku priznaju zemlje članice Evropske zajednice.

Arbitražna komisija je pristupila razmatranju ovog zahteva u skladu sa odredbama Deklaracije o Jugoslaviji i smernicama za priznavanje novih država u istočnoj Evropi i Sovjetskom Savezu koje je usvojio Ministarski savet Evropske zajednice 16. decembra 1991. godine, kao i u skladu sa proceduralnim odredbama koje je u tom cilju komisija usvojila 22. decembra 1991. godine. Komisija je proučila sledeća dokumenta koja joj je uputila Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina:

— Odgovore na upitnik koji je Komisija uputila zainteresovanim republikama 24. decembra 1991. godine;

— Izvode iz odredbi Ustava SR BiH iz 1974. godine, amandmanima na taj Ustav usvojenim 1990, izvode odredbi Ustava SFRJ i Nacrt Ustava čija priprema je u toku:

— “Memorandum” i “platformu” Skupštine SR BiH od 14. oktobra 1991. godine;

— Pismo predsednika Predsedništva SR BiH upućeno predsedniku Konferencije za mir u Jugoslaviji lordu Karingtonu, 27. decembra 1991. o konstituisanju “Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini”;

— Odluku predsednika vlade SR BiH od 8. januara 1992. godine koju je objavio “Službeni list”. Tom odlukom vlada se obavezuje na poštovanje međunarodnih tekstova pomenutih u smernicama;

— Odgovor od 8. januara 1992. godine, na zahtev komisije od 3. januara 1992. za dodatne informacije.

Komisija je, osim toga, imala na raspolaganju dva pisma koja je 22. decembra 1991. godine i 9. januara 1992. godine uputio predsednik “Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini” i čija je kopija istog dana poslata predsedniku Komisije.

Na osnovu informacija kojima raspolaže, pošto je saslušan izvestilac, Arbitražna komisija daje sledeće mišljenje:

1. Aktom koji su 20. decembra 1991. odvojeno usvojili Predsedništvo i Vlada Bosne i Hercegovine i koji je objavljen u “Službenom listu” Republike 23. decembra, te vlasti su globalno prihvatile sve obaveze predviđene Deklaracijom i Smernice od 16. decembra 1991. godine.

— U istom aktu vlasti su istakle da Bosna i Hercegovina prihvata Nacrt konvencije Haške konferencije od 4. novembra 1991. godine i naročito odredbe Drugog poglavlja nacrta koje se odnosi na prava čoveka i prava nacionalnih i etničkih grupa.

— Odlukom od 8. januara 1992. godine vlada SR BiH prihvata i obavezuje se da primenjuje Povelju UN, Završni akt iz Helsinkija, Parisku povelju, univerzalnu Deklaraciju o pravima čoveka. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i sve druge međunarodne akte koji garantuju prava čoveka i slobode i da poštuje ranije preuzete obaveze SFRJ na planu razoružavanja i kontrole naoružanja.

— Važeći Ustav SR BiH garantuje jednaka prava “narodima Bosne i Hercegovine — Muslimanima, Srbima i Hrvatima — i pripadnicima drugih naroda i etničkih grupa koji žive na njenoj teritoriji”.

— Važeći Ustav SR BiH garantuje poštovanje prava čoveka, i vlasti Bosne i Hercegovine su dostavile Komisiji listu važećih zakona kojima se potvrđuju ti principi. Osim toga, pružile su komisiji uveravanja da će novi Ustav, trenutno u pripremi, u potpunosti garantovati prava i slobode čoveka.

— Vlasti Bosne i Hercegovine takođe su pružile uveravanja Komisiji da ova Republika nema nikakve teritorijalne pretenzije prema susednim zemljama i da je spremna da bude garant njihovog teritorijalnog integriteta;

— One su takođe istakle svoju podršku mirovnim zalaganjima Generalnog sekretara i Saveta bezbednosti OUN u Jugoslaviji i svoju spremnost da i dalje učestvuju u radu Konferencije za mir u Jugoslaviji u duhu konstitutivne saradnje.

2. Komisija je takođe utvrdila da je Skupština SR BiH 24. oktobra 1991. godine usvojila “Platformu” o budućem uređenju jugoslovenske zajednice. Prema ovom dokumentu SR BiH je spremna da pristupi novoj jugoslovenskoj zajednici ukoliko se ispune dva uslova:

— Da nova zajednica sadrži najmanje Srbiju i Hrvatsku;

— Da istovremeno bude potpisana konvencija o priznavanju suvereniteta SR BiH u njenim postojećim granicama. Predsednik SR BiH obavestio je Komisiju da ova perspektiva ništa ne menja u pogledu zahteva za priznavanje suvereniteta i nezavisnosti (SR BiH).

3. Komisija konstatuje:

a) Da gore pomenute izjave i obaveze potiču od Predsedništva i vlade Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, a da se srpski članovi Predsedništva nisu pridružili tim gore pomenutim izjavama i obavezama;

b) Prema Ustavu Bosne i Hercegovine koji je modifikovan amandmanom LXVII, građani ostvaruju svoja prava posredstvom predstavničke Skupštine ili putem referendumu.

Po mišljenju Predsedništva i vlade SR BiH, pravnu osnovu zahtevu za priznavanje predstavlja amandman LX koji je dodat Ustavu Bosne i Hercegovine 31. jula 1990. godine. Ovaj amandman određuje da je Republika Bosna i Hercegovina “Suverena demokratska država ravnopravnih građana, naroda Bosne i Hercegovine — Muslimana, Srba i Hrvata — i pripadnika drugih naroda i narodnosti koji žive na njenoj teritoriji”. Ova deklaracija, koja je uglavnom već sadržana u članu 1. Ustava iz 1974. godine, ne predstavlja značajnu novinu u odnosa na ranije pravno stanje.

Sem toga, izvan institucionalnog okvira SR BiH, “srpski narod u Bosni i Hercegovini” se 10. novembra 1991. godine izjasnio putem plebiscita za “zajedničku jugoslovensku državu”.

21. decembra 1991. godine “Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini” izglasala je rezoluciju koja teži formiranju “Srpske republike Bosne i Hercegovine” u okviru savezne države Jugoslavije, ukoliko bi muslimanske i hrvatske zajednice u Bosni i Hercegovini odlučile da “promene stav o Jugoslaviji”.

9. januara 1992. godine ta skupština je proglasila nezavisnost “Srpske Republike Bosne i Hercegovine”.

4. U takvim okolnostima Arbitražna komisija smatra da se izražavanje volje stanovništva Bosne i Hercegovine da se SR BiH konstituiše kao suverena i nezavisna država ne može smatrati potpuno osnovanim.

Ta ocena bi mogla da bude promenjena ukoliko bi u tom pogledu garancije pružila republika koja je formulisala zahtev za priznanje, eventualno putem referendumu na koji bi bili pozvani da učestvuju svi građani SR BiH bez razlike i pod međunarodom kontrolom.

Izvor: Rezolucije Saveta bezbednosti UN o krizi u bivšoj Jugoslaviji (i drugi dokumenti), “Međunarodna politika”, Pravni fakultet i Fakultet političkih nauka, Beograd 1994.